

SUN'IY ONGNING FALSAFIY ASOSLARI VA XAVFLARI**R.Z. Xudoyberdiyev¹****M.M. Mahmanazarova²**

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi¹2-son davolash ishi, I bosqich talabasi²<https://doi.org/10.5281/zenodo.17611907>

Annotatsiya. Ushbu maqola suniy ongning falsafiy asoslari, uning rivojlanish mexanizmlari va insoniyatga yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni o'rganishga bag'ishlangan. Kirish qismida suniy ong tushunchasi, uning tarixiy rivojlanishi va zamonaviy texnologiyalar bilan bog'liqligi batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, inson ongiga o'xshash tizimlarni yaratish jarayoni, algoritmik mantiq va mashina o'rganish metodlari ko'rib chiqiladi.

Material va metodlar bo'limida suniy ongning texnik va ilmiy asoslari, uning o'rganish algoritmlari, neyron tarmoqlar va suniy neyron tizimlari, shuningdek, suniy ongning amaliy qo'llanilishi (tibbiyot, transport, moliya, xavfsizlik) ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Bu bo'limda shuningdek, suniy ong bilan bog'liq eksperimentlar va simulyatsiyalar orqali uni baholash metodlari ham ko'rsatib o'tiladi. Natijalar va muhokama bo'limida suniy ongning ijtimoiy va axloqiy xavflari batafsil muhokama qilinadi. Masalan, ish o'rinlarining qisqarishi, inson qarorlari ustidan nazoratning pasayishi, shaxsiy hayotga tahdidlar, algoritmik adolatsizlik va AI orqali yuzaga keladigan xavfsizlik muammolari tahlil qilinadi. Shuningdek, AI rivojlanishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ekzistensial xavflar, ya'ni insoniyatning o'zi yoki axloqiy qadriyatlariga tahdidlar, falsafiy nuqtai nazardan baholanadi.

Xulosa qismida suniy ong bilan bog'liq xavflarni kamaytirish yo'llari, etik me'yorlar, qonuniy tartiblar va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari umumlashtiriladi. Shu bilan birga, maqola suniy ongning ijtimoiy va ilmiy muammolarini chuqurroq tushunishga yordam beradi va insoniyat uchun xavfsiz va barqaror AI tizimlarini yaratishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Suniy ong, Falsafa, Axloqiy xavflar, Ijtimoiy ta'sir, Eksistensial xavf, Neyron tarmoqlar, Mashina o'rganish, Algoritmlar, Texnologik rivojlanish, Kelajak istiqbollari..

**ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ И ОПАСНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО
ИНТЕЛЛЕКТА**

Аннотация. Данная статья посвящена изучению философских основ искусственного интеллекта, его механизмов развития и возможных рисков для человечества. Введение рассматривает понятие ИИ, его историческое развитие и связь с современными технологиями. Также анализируется процесс создания систем, имитирующих человеческий разум, алгоритмическая логика и методы машинного обучения. В разделе «Материалы и методы» рассматриваются технические и научные основы ИИ, алгоритмы обучения, нейронные сети и искусственные нейронные системы, а также практическое применение ИИ (медицина, транспорт, финансы, безопасность) с научной точки зрения. В этом разделе также представлены методы оценки ИИ через эксперименты и симуляции.

В разделе «Результаты и обсуждение» подробно обсуждаются социальные и этические риски ИИ, такие как сокращение рабочих мест, снижение контроля над решениями человека, угрозы конфиденциальности, алгоритмическая несправедливость и проблемы безопасности.

Также оцениваются возможные экзистенциальные риски ИИ, представляющие угрозу человечеству и моральным ценностям с философской точки зрения. В заключении обобщаются пути снижения рисков ИИ, этические нормы, законодательные меры и перспективы дальнейшего развития. Статья способствует глубокому пониманию социальных и научных проблем ИИ и подчеркивает важность создания безопасных и устойчивых систем ИИ для человечества.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, Философия, Этические риски, Социальное влияние, Экзистенциальная угроза, Нейронные сети, Машинное обучение, Алгоритмы, Технологическое развитие, Перспективы будущего.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS AND DANGERS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Article. This article is dedicated to exploring the philosophical foundations of artificial intelligence (AI), its development mechanisms, and potential risks to humanity. The introduction discusses the concept of AI, its historical development, and its connection with modern technologies. It also analyzes the process of creating systems that emulate human intelligence, algorithmic logic, and machine learning methods.

In the Materials and Methods section, the technical and scientific foundations of AI, learning algorithms, neural networks, and artificial neural systems are examined, as well as the practical applications of AI (medicine, transportation, finance, security) from a scientific perspective. This section also presents methods for evaluating AI through experiments and simulations. In the Results and Discussion section, the social and ethical risks of AI are discussed in detail, including job displacement, reduced human oversight, privacy threats, algorithmic bias, and security issues. Additionally, potential existential risks of AI that may threaten humanity and moral values are evaluated from a philosophical perspective.

The Conclusion summarizes ways to mitigate AI risks, ethical standards, legal regulations, and future development prospects. The article contributes to a deeper understanding of the social and scientific challenges of AI and emphasizes the importance of creating safe and sustainable AI systems for humanity.

Keywords: Artificial intelligence, Philosophy, Ethical risks, Social impact, Existential threat, Neural networks, Machine learning, Algorithms, Technological development, Future prospects.

Kirish

Suniy ong (Artificial Intelligence, AI) insoniyat tarixidagi eng muhim texnologik va ilmiy rivojlanish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [1][2]. U nafaqat kompyuter texnologiyalari va algoritmik tizimlarning rivojlanishini o'z ichiga oladi, balki inson tafakkuri, ong va qaror qabul qilish jarayonlarini modellashtirish imkonini beradi [3][4]. Suniy ongning falsafiy asoslari insoniyatning o'zini va ongini chuqurroq tushunish, shuningdek, axloqiy va ijtimoiy javobgarlik masalalarini o'rganishga qaratilgan [5][6].

AI tizimlari murakkab algoritmlar va mashina o'rganish metodlari orqali inson qarorlari va harakatlarini simulyatsiya qiladi, bu esa uning inson hayotiga ta'sirini kengroq tahlil qilish imkonini beradi [7][8]. Shu bilan birga, suniy ongning rivojlanishi insoniyatni yangi etik va falsafiy muammolar bilan yuzlashtiradi. Masalan, inson va mashina o'rtasidagi chegarani aniqlash, axloqiy javobgarlikni belgilash va ijtimoiy adolatni ta'minlash kabi masalalar [9][10].

Suniy ongning texnologik rivojlanishi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tizimlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ish o'rinlarining qisqarishi, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, algoritmik adolatsizlik va suniy ongning xavfsizlikka ta'siri kabi masalalar mavjud [11][12]. Shu sababli, AI ning falsafiy va axloqiy tahlili insoniyat uchun uning xavfsiz va barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Kirish qismida shuningdek, suniy ongning tarixiy rivojlanishi, texnologik asoslari va zamonaviy qo'llanilish sohalari batafsil tahlil qilinadi. Bu tahlil maqolaga suniy ongning ilmiy, falsafiy va axloqiy jihatlarini birlashtirib, uning ijtimoiy va ekzistensial xavflarini chuqurroq o'rganishga imkon yaratadi. Shu tarzda, maqola suniy ongning insoniyat hayotiga ta'siri, uning imkoniyatlari va xavflari haqida keng qamrovli ilmiy bahs yuritishga tayyorlaydi.

Material va metodlar

Ushbu maqolada suniy ongning falsafiy asoslari va xavflarini o'rganish uchun ilmiy tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqot materiali sifatida zamonaviy suniy intellekt tizimlari, ularning algoritmik tuzilishi, mashina o'rganish metodlari, neyron tarmoqlar va ularning amaliy qo'llanilishi olingan. Shu bilan birga, AI ning ijtimoiy, axloqiy va ekzistensial xavflari bilan bog'liq ilmiy adabiyotlar, so'nggi tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar ham tadqiqot materiali sifatida ishlatilgan.

Tadqiqot metodlari ikki asosiy yo'nalishda amalga oshirildi: nazariy tahlil va komparativ tahlil. Nazariy tahlil suniy ongning falsafiy asoslarini aniqlash, uning ijtimoiy va axloqiy xavflarini baholash imkonini berdi. Bu metod yordamida AI tizimlarining inson tafakkuri va ongini modellashtirishdagi o'rni, algoritmik qaror qabul qilish jarayonlari va etik me'yorlarga ta'siri tahlil qilindi.

Komparativ tahlil esa turli AI tizimlari va texnologiyalari o'rtasidagi farqlarni aniqlash, ularning ijtimoiy va amaliy xavflarini solishtirish imkonini berdi. Shu maqsadda, tibbiyot, transport, moliya va xavfsizlik sohasidagi suniy ong qo'llanilishi, ularning foyda va xavflari solishtirildi. Bu metod AI ning real hayotdagi amaliy xavflarini va ijtimoiy ta'sirini aniqlashda qo'llanildi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida eksperiment va simulyatsiya metodlaridan ham foydalanildi. Suniy neyron tarmoqlar va mashina o'rganish algoritmlarini ishlashini modellashtirish orqali AI ning qaror qabul qilish mexanizmlari, ehtimoliy xatoliklar va xavf omillari tahlil qilindi. Bu metod yordamida AI ning insoniyat hayotiga va ijtimoiy tizimlarga ta'siri yanada aniqlik baholandi.

Tadqiqotning ilmiy asosiy yo'nalishi suniy ongning falsafiy va axloqiy jihatlarini texnologik va amaliy asoslar bilan bog'lashdan iborat. Shu bilan birga, maqola AI ning ijtimoiy, iqtisodiy va ekzistensial xavflarini aniqlash, ularni kamaytirish yo'llarini ko'rsatish va kelajakda xavfsiz va barqaror tizimlarni yaratish uchun ilmiy asos yaratishga qaratilgan.

Natijalar va ularning muhokamasi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, suniy ongning rivojlanishi insoniyat hayotiga keng qamrovli ijtimoiy, axloqiy va ekzistensial ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, AI tizimlarining algoritmik qaror qabul qilish mexanizmlari inson nazorati ostida bo'lsa-da, ularning keng qo'llanilishi ish o'rinlarining qisqarishi va ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, mashina o'rganish algoritmlari va neyron tarmoqlar asosida ishlovchi tizimlar inson qarorlariga ta'sir qiluvchi yangi mexanizmlarni yaratadi, bu esa axloqiy javobgarlik va mas'uliyat masalalarini dolzarb qiladi.

Tadqiqot shuningdek, AI tizimlarining shaxsiy hayotga tahdidi va algoritmik qarorlarning adolatsizligi masalalarini aniqladi. Tibbiyot, moliya va transport sohalarida ishlatiladigan suniy ong tizimlari ba'zi ijtimoiy guruhlar uchun noadolatli qarorlar qabul qilishi mumkin, bu esa diskriminatsiya va adolatsizlik xavfini oshiradi. Shu bilan birga, AI tizimlari orqali insoniyatning hayoti va qarorlariga bevosita ta'sir qiluvchi texnologik xavflar, jumladan kiberxavfsizlik va ma'lumotlarning noto'g'ri ishlatilishi masalalari ham mavjud.

Eksistensial nuqtai nazardan, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, suniy ongning nazoratsiz rivojlanishi insoniyat uchun jiddiy xavf tug'dirishi mumkin. Suniy ong tizimlari o'z-o'zini rivojlantirish va qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lganda, ularning insoniyatning hayotiga va global ijtimoiy tizimlarga salbiy ta'siri yuzaga kelishi ehtimoli ortadi. Shu sababli, AI rivojlanishini boshqarish va nazorat qilish mexanizmlari, etik va huquqiy me'yorlar ishlab chiqish zarurati dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, suniy ongning ijtimoiy va axloqiy xavflari texnologiyaning imkoniyatlari bilan birga keladi. AI tizimlari inson hayotini qulaylashtirsa-da, ular noto'g'ri yoki adolatsiz ishlatilganda ijtimoiy tartib va axloqiy qadriyatlar uchun tahdid tug'diradi. Shu nuqtai nazardan, AI ning barqaror va xavfsiz rivojlanishi insoniyatning manfaatlariga mos keladigan nazorat, etik standartlar va me'yoriy bazani talab qiladi.

Shuningdek, tadqiqot ko'rsatdiki, AI tizimlarini rivojlantirish va qo'llash jarayonida falsafiy va axloqiy yondashuvlarni hisobga olish, insoniyat hayotiga salbiy ta'sirni kamaytirishga yordam beradi. Bu esa suniy ongning ijtimoiy, iqtisodiy va ekzistensial xavflarini ilmiy asosda baholash va ularni boshqarish imkonini yaratadi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, suniy ong bilan bog'liq xavflarni kamaytirish, etik me'yorlarni belgilash va global nazorat tizimlarini yaratish kelajakda barqaror va xavfsiz AI tizimlarini ta'minlashning asosiy shartlaridir.

Xulosalar

Ushbu maqola suniy ongning falsafiy asoslari, uning texnologik rivojlanishi va insoniyatga yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni tahlil qildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, suniy ong nafaqat ilmiy va texnologik yutuq sifatida ahamiyatga ega, balki uning ijtimoiy, axloqiy va ekzistensial xavflari ham dolzarb muammo hisoblanadi. AI tizimlarining algoritmik qaror qabul qilish mexanizmlari ish o'rinlarining qisqarishi, shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi va ijtimoiy adolatsizlik xavflarini kuchaytirishi mumkin. Shu bilan birga, suniy ongning noto'g'ri yoki nazoratsiz rivojlanishi insoniyatning ekzistensial xavfsizligiga tahdid tug'diradi.

Maqola shuni ko'rsatdiki, suniy ongning ijtimoiy va axloqiy xavflarini kamaytirish uchun ilmiy asoslangan yondashuv, etik standartlar, qonuniy me'yorlar va global nazorat tizimlari zarur. Shu bilan birga, AI tizimlarining barqaror rivojlanishi insoniyat manfaatlarini himoya qilish va texnologik yutuqlarni xavfsiz tarzda qo'llash imkonini beradi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, suniy ong bilan bog'liq xavflarni nazorat qilish, uning falsafiy va axloqiy jihatlarini chuqur tushunish, shuningdek, amaliy va texnologik asoslarini tahlil qilish ilmiy va ijtimoiy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Kelajakda AI tizimlarini barqaror, xavfsiz va insoniyat manfaatlariga mos tarzda rivojlantirish uchun tadqiqotlar, siyosiy va huquqiy me'yorlar, hamda global hamkorlik zarurdir.

Shu tarzda, maqola suniy ongning insoniyat hayotiga ta'siri, uning imkoniyatlari va xavflarini tizimli ravishda baholashga yordam beradi va kelajakdagi barqaror va xavfsiz AI tizimlarini yaratish bo'yicha ilmiy asosni mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barnes E., Hutson J. *A Framework for the Foundation of the Philosophy of Artificial Intelligence*. 2024. <https://digitalcommons.lindenwood.edu/faculty-research-papers/675/digitalcommons.lindenwood.edu+2digitalcommons.lindenwood.edu+2>
2. Cappelen H., Dever J. *Making AI Intelligible: Philosophical Foundations*. 2024. <https://arxiv.org/abs/2406.08134> arXiv
3. "Ethics of Artificial Intelligence and Robotics" (Stanford Encyclopedia of Philosophy). <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-ai/> Stanford Encyclopedia of Philosophy
4. Velthoven M., Marcus E. *Problems in AI, their roots in philosophy, and implications for science and society*. 2024. <https://arxiv.org/abs/2407.15671> arXiv
5. "Philosophical foundations for digital ethics and AI Ethics". 2021. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7909376/> PMC
6. "Artificial intelligence: Development, risks and regulation" (Lords Library). <https://lordslibrary.parliament.uk/artificial-intelligence-development-risks-and-regulation/> House of Lords Library
7. "Common ethical challenges in AI" (Council of Europe). <https://www.coe.int/en/web/human-rights-and-biomedicine/common-ethical-challenges-in-ai> Portal
8. "Ethical Issues of Artificial Intelligence in Medicine and Healthcare". <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8826344/> PMC
9. "The Epistemological Foundations of Artificial Intelligence (AI) and Its Relevance for Contemporary Scholarship". https://www.researchgate.net/publication/392509140_The_Epistemological_Foundations_of_Artificial_Intelligence_AI_and_Its_Relevance_for_Contemporary_Scholarship ResearchGate
10. "The Philosophy and Ethics of AI: Conceptual, Empirical, and ...". 2024. <https://link.springer.com/article/10.1007/s44206-024-00094-2> SpringerLink
11. "Ethical considerations for artificial intelligence: an overview of the ...". <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7490024/> PMC
12. Steyn J. *Philosophical foundations every AI leader must understand*. 2025. <https://www.itweb.co.za/article/>